

Åke Wikander, apotekare.

Liv och släkt.

av hans barnbarn Ulla Wikander (401118-4001)

Åke Wikander (17/7 1875-21/10 1949) var son till Christina Cecilia Wikander född Malmström (16/12 1843-1918) och hennes make Gustaf Oskar Wikander (29/5 1847-12/4 1877). Han var min farfar.

Åke Wikanders far dog tidigt; han hann inte ens fylla trettio år. Han var ingenjör och ägde Smedstorps herrgård (någon källa kallar honom "godsägare", en annan "lantbrukare") i Björketorps socken, Älfsborgs län. Socknen ligger i Bollebygd, Storån gick vid gården och i närheten gick järnvägen mellan Borås och Göteborg. Troligen bodde familjen på herrgården/gården fram till faderns död.¹ Hans tekniska begåvning var omtalad i släkten. Det förväntades stora saker av honom. Enligt släktsäggen gick han i konkurs före sin död.

I Björketorps socken föddes Åke, som den näst yngste av hans söner. Modern Cecilia blev ensam, 34 år gammal, med fyra små pojkar att försörja och fostra. Hon hade fött sina barn tätt. Den äldste var bara fem år 1877.

Clas Axel Einar (1872-1944) blev med tiden elektroingenjör med stora uppdrag i Tyskland och Sverige, g m Lucia/Lutz (1877-1966) född Grüssing. Einar bodde i Tyskland på 1930-talet, senare i Djursholm;

Lars Olof Sigge (4/7 1873-22/7 1960) var fyra år när han blev faderslös. Han blev läkare, gifte sig med Margareta Jeanette född Davide, år 1908. Från det året hade han privatpraktik i Stockholm. Han var bl a kurortsläkare och läkare för Stockholms brandkår;

min blivande farfar Anders Magnus Åke² hade inte fyllt två år vid sin fars död;

den allra sist födde Oskar August Ragnar (9/11 1876-12/8 1956) var inte ens ett halvt år gammal, när hans mor blev ensamstående. Sedermera³ emigrerade den yngste sonen och slog sig ner Pittsburgh, USA. Där använde han förnamnet Oscar. Han klarade sig bra inom stålbranschen. Han hälsade på några gånger i Sverige. En gång före andra världskriget under andra delen av 1930-talet. Själv minns att han hälsade

¹ Smedstorp i Älfsborgs län ... herrgård i Björketorps sn vid Storån. Ett gods. Se Carl Martin Rosenbergs Geografiskt-statistiskt lexikon öfver Sverige - finns på nätet. Det finns många "Smedstorp" i Sverige.

² Hans födelse annonserades i Lunds Weckoblad tisdagen den 20 juli 1875. "En son" föddes "Smedstorp den 17 juli" och föräldrarna var Cecilia Wikander född Malmström och Oscar Wikander. UW tror att Cecilia ville underrätta Skånesläkten om sina barns tillkomst. Också andra barns födelse fördes in som annonser. Jfr Lunds Weckoblad lörd 8 juni 1872.

³ År 1906 var Ragnar fortfarande i Sverige, i Västerås, där han fick besök av sin kusin Ulla Åkerlund. Ragnar lär ha läst vid Chalmers till civilingenjör. Kanske arbetade han vid ASEA i Västerås?

på under slutet av 1940-talet, strax efter kriget, då bilder togs av alla fyra bröderna i Åkes villa i Ålsten.

Som nybliven änka flyttade Cecilia till sin hemstad Lund. Där fanns ännu hennes bror med sin hustru men inte längre hennes föräldrar. Hon fick flytta in i en bostad i den gård/de hus - det verkar ha varit flera hus - vid Adelsgatan 6⁴. Där bodde hennes bror länge med sin mor (död 1872), sedan den första tiden som gift, från 1875 till 1885. Cecilia bodde också på Adelsgatan 6 från år 1877. Hon drog inte riktigt jämnt med sin svägerska, broderns fru.

Kanske bodde Cecilia kvar där tills hon startat en manufakturaffär, för att försörja sig och sina barn. År 1884 infördes en annons i *Lunds Weckoblad*⁵ om att en lägenhet var ledig i lektor Malmströms gård på nedre botten. Den hade fyra rum "och kök, källare, vedbod, vind och vattenledning samt öfriga bekvämligheter". Den kunde eventuellt delas till två dubletter. Kanske var det där Cecilia hade bott med sina tre hemmavarande söner? Troligen bodde hon senare i anslutning till sin affär, som hon startade senast 1884.

Redan 1883 tog Cecilia emot 1 packe/1 bal med "manufakturvaror" som anlant till Göteborg med ångfartyget "Uffo, Thomsen, Stettin & Köpenhamn" ett fartyg, som medförde en stor mängd mindre packar och blar med diverse handelsvaror.⁶ År 1888 anmäldes i handelsregistret i Lund att "Enkefru Cecilia Wikander idkar fortfarande handelsrörelse under firma 'Cecilia Wikander'"⁷ I hennes affär såldes alla slags tyger, sybehör, färdiga sjalar samt paraplyer och galoscher. År 1895 annonserade Cecilia om sin "nya lokal" på St. Kyrkogatan 3, Lund, där hon framförallt rekommenderade sitt väl sorterade lager av "klädningstyger" men hon sålde också gardin- och möbeltyger, "monteringsartiklar, galoscher, paraplyer m m".⁸

Cecilia Wikander bror Anders Malmström

Cecilias bror var fil dr Anders Magnus Malmström⁹ (21/1 1849 Lund-17/1 1904 Gårdstånga). Anders Malmström tog studenten 1866 och

⁴ Se t ex annons i Lunds Weckoblad torsdagen den 14 aug 1884 där Cecilia Wikander tycks vara ansvarig för uthyrning av en lägenhet i Lektor Malmströms gård.

⁵ Lunds Weckoblad 24 juli samt 14 augusti 1884.

⁶ Göteborgs Handels- & Sjöfartstidning. 13 december 1883.

⁷ Lunds Weckoblad lörd 23 juni 1888.

⁸ Se annonser i bl a Lunds Weckoblad lörd 19 okt 1895 och lörd 12 nov 1898.

⁹ Anders Magnus Malmströms far var vagnsmakaren Lars Malmström och dennes hustru Carolina Fredrika Magnusson. I släkten berättades det att båda dessa två var faderlösa på pappret, men den enas far var en boktryckare Berling (Lars far?) medan den andras far var en greve Beck-Fries. Båda dessa faderslösa hade dock inofficiellt erkänts genom att deras mödrar fick understöd av fäderna, båda (?) fick gå i lära. Åtminstone betalades lärlingsutbildningen för Lars Malmström, så att han blev en duktigt och välrenommerad

blev filosofie doktor vid 22 års ålder; teol kand blev han 1878 och prästvigdes året därpå. Han var predikant, alltså sjukhuspräst, vid Lunds hospital åren 1879-1887; år 1885 blev han kompetentförklarad som professor i praktisk teologi vid Lunds universitet. Han blev 1885 kyrkoherde i Gårdstånga och Holmby, och fick ett pastorat beläget mellan Lund och Eslöv. Dit flyttade han med sin familj och bodde där till sin död.

Gårdstånga kyrkas tidigaste delar är från 11-1200-talet. I slutet av 1800-talet, under Malmströms tid, gjordes en stor restaurering. Bland annat förstörades gluggarna i den gamla kyrkan till fönster. En ny orgel installerades. Arkitekt var lektor Smedberg. Restaureringen försökte hålla en strängt romansk stil. Hälften av detta arbete betalades av grevinnan Ramel på Hviderup¹⁰

Kyrkoherde Malmström kunde många språk; han gav ut en hebreisk grammatik och skrifter i teologiska ämnen. I släkten omtalades han som språksnille. Han gifte sig med Helena Elisabeth Svensson-Svedberg (1845-1918) år 1875. Hon hade varit guvernant både i Ryssland (S:t Petersburg och Charkow), i Tyskland och England, främst som fransklärarinna i fina, ofta adliga, familjer. Hon hade lärt sig franska i Paris dit hennes bror hade sänt henne när hon var 17 år gammal. Han bekostade hennes utbildning där. När hon var hemma i Skåne en sommar träffade hon sin blivande make. Språkintresset förde dessa "två lärda" samman. Och religionen. De fick tre barn, döttrarna Gulli¹¹ och Andrea samt sonen Lars Olof. Alla dessa tre tog studentexamen samma år i Lund, troligen år 1906.

Cecilias föräldrar fanns inte längre år 1877 i Lund: vagnsmakaren Lars Malmström hade dött redan år 1843. Hans hustru Carolina Fredrika Magnusson levde fram till 1873. Vagnsmakaren hade en stor gård mitt i Lund, vid Adelsgatan 6, där hustrun bodde kvar till sin död med sin son. Familjen hade haft täta kontakter bland troende hantverkare och andra schartauaner i staden. När Cecilia kom med sina små barn, bodde hon först med tre av dem i ett hus som tillhörde föräldrarnas gård. Huset hade byggts av vagnmakarens änka, som hade levt på att hyra ut lägenheter i gården.

---

vagnsmakare. Eventuellt hade han egen verkstad? Det sägs att Lars Malmström på gamla dar var till förväxling lik en av boktryckare Berlings söner, då själv bliven boktryckare. Barn hade förväxlat dem på gatan i Lund.

¹⁰ *Lunds Weckoblad* torsdagen den 17 januari 1889.

¹¹ Gulli, eller Gurli, gift Ohmann, tysk, bosatt länge i Berlin; hon hade barnen Andrea Vide Ohmann (1917-1999) och Lillebror (1921? -) Ohmann. Vide var delvis uppväxt på Forsmöllans Skolhem i Klippan, som drevs av hennes mostrar. Hon blev juksköterska och skolhemsföreståndarinna, efter kriget i Sverige. Hon hade samarbetat som sköterska med prästen Erik Perwe, med att rädda judar genom svenska kyrka i Berlin under andra världskriget.

Åke Wikanders år i Majorna 1877 till 1884

Den lille Åke placerades som tvååring hos sina farföräldrar i Göteborg, långt borta från modern och de andra syskonen. Det var vanligt att placera föräldralösa barn hos släktingar. Och Åke var faderlös. Cecilia hade fullt upp med ett spädbarn och två andra småpojkar. Åke har själv beskrivit att han uppfostrades "i Herrans tukt och förmaning" i ett strängt schartauanskt hem. Också släkten i Lund var ju schartauaner. Farföräldrarna Gumme Olsson Wikander (28/8 1816, Vekerum Blekinge - 10/6 1887 Göteborg) och hans hustru hade familjen säkert haft kontakt med under åren på gården Smedstorp. Åkes farmor var Maria Elisabeth född Isberg (28/10 1812-10/6 1884). Hon hade växt upp i Svedala i Skåne.¹² Gumme och hon hade gift sig 10 maj år 1846, alltså precis när han fått lärartjänsten i Göteborg. Det bör ha träffats i Lund, antagligen genom det starka schartauanska församlingslivet där. De troende samlades ofta just i Malmströms gård efter att de lyssnat på predikningar, för att gemensamt tala om dem.

Åke (vars två första namn var Anders Magnus, efter morbrodern) Wikander bodde från år 1877/78 till 1884 hos sina farföräldrar, d v s till nio års ålder, ända tills hans farmor dog. På ett fint ateljéfotografi där Åke ser ut att vara fyra år, poserar han stående, tätt intill sin sittande farmor. De håller varandra i händerna.¹³ Han tillbringade sina första år ett varmt religiöst och strängt schartauanskt hem, som enda barnet. Han gick varje söndag i kyrkan och satt med sin farfar klockaren bakom predikstolen och lyssnade till hela gudstjänsten. Hans farfar gjorde då anteckningar med gåspenna.

Gumme Olsson Wikander folkskollärare och klockare samt hans hustru Maria Elisabeth, syskolelärlarinna

Gumme Olsson Wikander, Åkes farfar, var yngste sonen till hemmansägare Ola Gisselsson (1776-1853) och hans hustru Hanna Truedsdotter (1774-1853)¹⁴ Två äldre bröder hade han; Gissel & Per. De stannade kvar i Blekinge som bönder. Per bara för en tid. Hösten 1840 hade Gumme gått den tre månader långa utbildning och avlagt examen som folkskollärare vid det år 1838 inrättade Skolmästarseminariet i Lund. Han hade sedan verkat som lärare vid Råby räddningsinstitut i närheten

¹² Maria Elisabeth Isberg var dotter till skomakarmästare Paul Isberg (1773-) & Kersti Nilsson (1773-) i Stora Svedala.

¹³ Den var nog ganska nygrundad, av kandidaten J W Gellerstedt. Se Åke Ws egna blyertsanteckninga i Låda 8, Ulla Wikanders Samling Acc 2002, KB.

¹⁴ Mycket mera finns om denna släkt i Låda 8, se ovan.

av Lund åren 1841-46.¹⁵ Sedan februari år 1846 hade Gumme Olsson Wikander (den förste i släkten som tog efternamnet Wikander) en lärartjänst vid Gustavi domkyrkoförsamlings skola i Göteborg.

År 1850 publicerade GOW en ABC-bok för barn som kom ut i flera upplagor: "Barnens första bok, innehållande över 100 fina träsnitt".¹⁶ År 1854 blev Gumme Olsson Wikander klockare i Karl Johans församling i Majorna, där han stannade till sin död. Han verkade vid sidan om denna tjänst som kantor. Han var tillsyningsman vid småskolorna. Han satt i fattigvårdsstyrelsen.

Från samma år 1854 hade han tillsammans med Sven Rosenberg och J Holmberg under några år gett ut *Svensk Folkskoletidning*.

Gumme Olsson Wikander var med i den grupp av "medlemmar i Göteborgs Skollärareförening" som från 1864 gav ut *Skolvännen*. År 1866 fick han tillsammans med riksdagsmannen Rosenberg och folkskollärare Rutström en "gratifikation af 150 Rdr såsom uppmuntran för deras nit för folkskoleväsendet" som utgivare av just *Skolvännen*.¹⁷ Gumme O Wikander var dess ansvarige utgivare och satt i redaktionen till år 1869.¹⁸ Tidningen kom ut två gånger i månaden och riktade sig till "skolans och kyrkans lägre tjänstemän", med artiklar (ofta utan namn på författare eller undertecknade med enbart initialer).

Redaktionens namn står inte utsatt i tidskriften men Åke W har skrivit om sin farfars engagemang i den och gratifikationen bekräftar den. *Skolvännen* vände sig till lärare. Den hade inte för avsikt att vara kritisk, däremot pedagogisk och gudfruktig, det senare troligen i schartauansk mening. En rubrik: "Lediga tjänster" finns i slutet av varje nummer. Tidningen fungerade alltså också som arbetsförmedlare. Många artiklar publiceras om skolor i utlandet: om skolor i länder som Amerikas Förenta stater, Tyskland, Schweiz, Preussen, Finland, Norge, China, Japan. Där finns "Bref från Riksdagen" skrivna av Sven Rosenberg, en nära vän till Gumme från ungdomen i Blekinge och Lund, som var gift med Gummes syster. Brevet handlade om skolfrågor.

I *Skolvännen* skymtar Gumme Wikanders namn sällan men dock till exempel i N:o 16 den 31 augusti 1866, där det nämns att "klockaren G. O. Wikander" - tillsammans med en organist - valdes att

¹⁵ Igen Åke Ws anteckningar Låda 8 som redan nämnts. Liksom mycket annat i denna levnadsteckning. Gumme Olsson Wikander var en pionjär inom skolans värld. Redan år 1838 hade han tillsammans med Johan Jakob Holmberg, Gumme Håkansson (g m GOWs syster Elna), Per Paulsson och Sven Rosenberg (sedermera riksdagsman g m GOWs syster Kerstin), grundat den första folkskolläraryöreningen i Sverige. Se vidare Gamla Majpojkers förbunds skriftserie 1938 I artikeln "En majornas klockare" skriven av Åke Wikander

¹⁶ *Barnens första bok eller ABCbok för skolan och hemmet*, av G O Wikander, Göteborg: A Lindgren 1850 62 s

¹⁷ Södertelge Tdning 17 febr 1866.

¹⁸ Åke Ws anteckningar samt *Skolvännen*. Den kom bara ut under dessa sex år.

justera protokollet för "klockare- organist- och -kantorsmötet i Göteborg den 27 och 28 juni 1866" (s244).

Vid den här tiden - åren då *Skolvännen* kom ut - tjänade en folkskollärare bara omkring 400 till 450 riksdaler om året. För att rösta måste man ha en inkomst på 800 riksdaler per år, vilket *Skolvännen* försökte få den höjd till. Det försökte alltså något lite grann bedriva politik, facklig sådan. Men anspråket ansågs som orlmigt och svenska folkskollärare kunde alltså inte rösta vid den här tiden.

På 1860-talet arbetade Gumme O Wikander tillsammans med pastor A M Blidberg i Carl Johans församling. De verkar ha uppburit diverse inkomster bland annat direkt från församlingsbor. De fick t ex någo som hette "påskören" och sålde blanketter (3 öre styck) som skulle ifyllas för "mantalsskrivning och för husförhörslängderna."¹⁹

Åkes farmor Maria Elisabeth stannade inte hemma länge med sina två barn. Hon var under nästan tjugo år, 1859-1878, lärare i syslöjd för flickor vid syskolan i Göteborgs folkskolor. När hon började detta arbete hade hon ännu två pojkar hemma: Åkes far, Gustaf Oskar Wikander (1847-1877) samt Johan Henoeh (3/1 1852- 7/3 1892). De var då sju och tolv år gamla, tillräckligt stora för att klara sig med en yrkesarbetande mor. Familjen ägde och bodde i ett hus - "klockaregården" - i hörnet av Djurgårdsgatan och Allmänna vägen, mitt för prosten Lindskogs gård. En trappa upp hade de en våning på fem rum och kök samt en stor veranda med utsikt över Göta älv. En ganska stor trädgård hörde till huset. Det revs 1905.

En annons i Göteborgsposten den 21 mars 1878 antyder att klockaregården lämnades av paret Wikander denna vår? Där står att p g a avresa från orten försäljas "under hand uti klockare Wikanders hus i Majorna en gustaviansk säng, en toilettbyrå av mahogny, en byrå av björk, diverse bord, en rysk förmaksmöbel, en trymå, glas, porslin, koppar, mässing, metall, blecksaker, tékök, lampor, tavlor, en förmaksmatta, 9 1/2 aln i längd, 7 3/5 i bredd, diverse gångmattor, rullgardiner, ett väggur, ett mindre parti fina franska färger, samt en marmorskiva 2 3/4 aln i längd, 1 aln 16 tum bredd, 1 3/4 tum tjock och ett parti sängkläder samt ett dussin matsalsstolar mm mm."²⁰ Vad kan detta betyda?

En annan notis i Göteborgsposten motsäger att Gumme inte längre skulle vara verksam som klockare. År 1884 bestäms hans och två andra klockares löner av kyrkofullmäktige till 3000 kronor per år (samt fritt boende) eller till 4000 kronor per år utan boende. Men efter detta fick

¹⁹ Göteborgsposten 7 nov 1862 & 13 nov 1869.

²⁰ Göteborgsposten 21 mars 1878

de inte längre uppbara annan ersättning för sin tjänst "under vad form de än erbjudas."²¹

Troligen ägde Cecilia Wikander senare någon fastighet i Göteborg, som hon ärvt genom sin mans föräldrar, när de gick bort.²²

Enligt Åke var hans farmor en sträng schartauan. Ett exempel, en familjehistoria från hennes tid som lärare, kan ge en uppfattning om hennes karaktär. Hon köpte billigt in tilltrasslade garnhärvor från Borås eller fabriker däromkring i Sjuhäradsbygden, kanske den stora i Fritsla. Sedan lät hon sina skolflickor reda ut garnet och göra fina nystan av dessa kasserade härvor. De fick inte använda någon sax. Hon sa att det var en bra uppgift för unga flickor: kvinnor måste lära sig tålmod och fingerfärdighet, för att klara sig i livet. När hennes äldste son, som så stora förhoppningar hade knutits till, plötsligt dog, slutade hon som lärare för att kunna ta hand om barnbarnet Åke, vilket hon gjorde under återstoden av sitt liv. Farmor var sträng medan farfadern mildare. När Åke var sex år lärde farmodern honom läsa, och sedan fick han varje dag läsa högt ur bibeln och en psalmbok. På söndagarna fick han högt läsa en av biskop Thomanders predikningar²³. De anses vara av god stilistisk kvalitet, originella och personliga", samt inte mycket lästa!²⁴ Han hade varit domprost i Göteborg fem år i början av 1850-talet så antagligen hade Maria Elisabeth själv hört honom predika och tyckt om hans inte fullt så vanliga predikostil. Det var nog inte så dåligt att läsa dem som man först kan tro. Antagligen hade farmodern och barnbarnet en trevlig stund, när han läste och hon kunde sitta och tänka på vad hon tidigare upplevt.

Åke hann gå två år i skola i Göteborg, i Gellerstedtska privatskolan vid Bangatan. Han gick i andra klass för fröken Friberg och i tredje klass för magister Gellerstedt.

Åke W i Lund och som apotekselev och som farmacie studiosus

När hans farmor dog var Åke Wikander nio år. Han lämnade sin farfar i Göteborg och flyttade till sin mor och bröderna i Lund. Troligen kunde han då börja i Katedralskolan. Han tog studenten i Lund 1893, snart 18 år gammal.

Strax därpå började han sin långa "utbildning" till apotekare. Det går att följa hans anställningar genom bevarade arbetsbetyg²⁵. Först

²¹ Göteborgsposten 7 maj 1884.

²² Borde kontrolleras på annat sätt Se Göteborgs Posten 30 juli 1890 & Göteborgs Aftonblad 18 aug 1905.SIC.

²³ Bör ha varit *Predikningar öfver alla årets sön- och högtidsdagars evangelier*. 2 band 1849.

²⁴ Wikipedia, lång artikel över den specielle humoristiske och humanistiske biskop Johan Henrik Thomander (1798-1865) vars föräldrar inte varit gifta med varandra. Märkligt öde. Från 1856 satt han i Svenska Akademien och samma år blev han biskop i Lund. Under fem år tidigare hade han varit domprost i Göteborg.

²⁵ Låda 8, Ulla Wikanders Samling Acc 2002 Kungliga Biblioteket Stockholm

fick han börja han "som elev" på apoteket Hjorten i Lund, där han arbetade från den 1 januari 1894 till den 1 maj samma år. Han verkar ha varit ledig över sommaren och under en stor del av följande år. Var han sjuk? Eller arbetade han någon annan stans? Kanske sökte han någon annan inriktning för sitt liv?

Hur som helst började han igen som elev på Hjorten den 1 september år 1895 och stannade där i ett drygt år (till 15 oktober 1896), då han måste lämna sin plats "för sjukdoms skull".

Men redan på våren 1897 har han återhämtat sig och fått en plats på apoteket Tre Kronor i Carlskrona, ganska långt från Lund. I Blekinge hade han släkt genom sin farfar och dennes ena bror som stannat kvar som lantbrukare. Kanske fanns det släktingar där som man hållit kontakten med? I Karlskrona arbetade Åke från slutet av april 1897 (22/4) till följande höst (15/10 1898) då han kom tillbaka till apoteket Hjorten i Lund. Det apoteket var inte det finare universitetsapoteket Svanen utan ett enklare, som också sålde sitt eget Källvatten. Om det annonserade man i Lunds Dagblad.

Åke W blev socialdemokrat tidigt/Upplopp i Lund 1898

Under praktikantåren som elev vid apotek, på ett underordnat arbete, kom Åke antagligen att bli politiskt intresserad. Han blev tidigt socialdemokrat, om ansluten till partiet eller inte är oklart. Han kom från en släkt av schartauaner, denna högkyrklig riktning inom den svenska kyrkan, vars anhängare var asketiska och varmt troende, mycket formellt kristna. De ogillade teater, dans och säkert politik också. Det måste ha varit ett kraftigt brott mot släktens tradition att bli socialdemokrat, men modern Cecilia tycks ha accepterat Åkes nya åsikter. Om hon alls kände till dem?

Vad inträffade de här åren som kan ha påverkat Åkes ideologiska ställningstagande. Det var tidigt i arbetarrörelsens historia. Redan på 1880-talet hade August Palm börjat agitera för socialismen i Malmö. Tidningen *Arbetet* började ges ut 1887 och blev daglig 1890, medan Åke ännu gick i gymnasiet. Säkert väckte det uppmärksamhet? Denna nya rörelse, Sveriges socialdemokratiska parti, som grundades 1889, måste ha diskuterats bland de unga, också i Lund. Strax efter att Åke, nu några år över 20, hade återvänt från Karlskrona inträffade i Lund spektakulära gatukravaller under flera dagar, vilka mycket väl kan ha fått Åke att ta ställning, om han inte redan hade gjort det.

En strejk hade brutit ut vid sockerfabriken i Svedala, (för övrigt Åkes farmors uppväxtort) när arbetarna inte fick den löneökning, som de tyckte de hade lovats. Fabriken höll därtill som regel inne en del

av deras dagslön. Arbetarna hade vägrat gå tillbaka till sitt arbete efter misslyckade förhandlingar i vilka också, men sent, en förtroendeman från grovarbetareförbundet i Malmö, J Jönsson hade deltagit. Direktören Westrup hade avbrutit förhandlingarna, betalat ut inestående löner och stängt fabriken. Han var orubblig; lönerna kunde inte bli högre än de högsta vid något annat sockerbruk i Skåne.

Ett antal juriststudenter i Lund fick den goda idén - kanske hade de blivit ombedda eller uppmuntrade av sockerfabrikens direktör W Westrup som bodde i Lund - att fara till Svedala för att hjälpa att rädda 30 vagnslaster med betor in under tak. Om det blev frost, kunde de kunde bli helt förstörda. Saken hastade.

När studenterna kom tillbaka efter sitt uppdrag onsdagen den 9 november, väntade två olika grupper på deras tåg. Den ena stod ute på perrongen - till det krävdes "perrongbiljett"²⁶ - och bestod av studenter samt stadens t f borgmästare Brink samt polismästaren Strandberg. De utgjorde en hyllande mottagningskommitté. Och en beskyddande. För utanför stationshuset fanns en stor upprörd och nyfiken folksamling samt sex poliser.

När direktör Westrup samt de trettio strejkbrytarna kom ut ur stationsbyggnaden möttes de av en "infernalsk visselkonsert". De eskorterades genom staden av poliserna samt av Brink och Strandberg och många studenter. Först genom Klostergatan, som hade varit svart av folk. I samlad grupp gick mottagningskommittén förbi domkyrkan, genom Lundagård till Akademiska Föreningen. Borgmästaren Brink fick en sten på kinden. Det blödde. Väl framme vid Akademiska Föreningen eskalerade oroligheterna till handgripligheter när studenterna skulle rädda sig in i sin borg. Några förlorade sina mössor. Det kom ett regn av stenar. Fönster krossades. Glassplitter flög. Ingen mer blev dock skadad. AF belägrades av folkmassan. Borgmästaren for till sjukhus för att få sin kind omplåstrad medan direktör Westrup från en balkong försökte lugna folksamlingen. Det var svårt. Också han träffades av en sten. Inte förrän efter klockan 11 på kvällen hade alla skingrats. Lunds Dagblad menade att det rått en "pöbelanda" som "ordentliga arbetare böra skynda sig att taga afstånd" från.

Nästa dag hade en ännu större folkmassa samlats på Bantorget trots att inga studenter skulle komma från Svedala. Borgmästaren hade inkallat hjälp från Malmö, Kronprinsens husarregemente. Vid 22-tiden hade folkmassan växt och poliserna lyckades inte få den att skingra sig. Den ridande militären tillkallades och mottogs med skrän, visslingar och stenkastning. Då gick husarerna till attack med dragna sablar för att rensa

---

²⁶ Sådan behövde lösas fortfarande på 1940-talet om du ville möta eller följa någon till tåget.

platsen framför stationsbyggnaden. Folk jagades mot Bantorget alltmedan stenar virvlade i luften. Några husarer drogs ner från sina hästar och stred vidare till fots. Två poliser råkade illa ut just på Bantorget. Den ene fick en sten på kinden och en i nacken så han föll. En annan träffades i tinningen. De blev omhändertagna av läkare. Bland de protesterande var det några som "fick ordentliga minnesbetor" enligt Lunds Dagblad.

Flera häktades och det skulle bli rättegång. De anklagades för uppvigling. .Det är inte otroligt att Åke var ute och såg vad som hände. Nyfikna Lundabor hade gått ut på gatorna och blandats med dem som kastade stenar. Stadsborna uppmanades i nästa dags tidning att stanna hemma istället. Lugnet återställdes efter några dagar. Om allt detta gick att läsa i både Lunds Dagblad och Arbetet samt i flera andra tidningar. S k "krigsreportrar" lär ha kommit resande.

Åke kunde säkert följa dessa händelser, ute på gatorna eller genom tidningar. Eftersom han vid den är tiden var anställd som elev, som försäljare av källvatten på flaska en del av tiden, låg hans sympatier nog inte hos de unga jurister som ville ingripa i skeendet på arbetsgivaren sida. Flera arbetare skadades allvarligt av polisens sablar och fick föras till lasarettet. Troligen sympatiserade Åke med Branting som skrev "Gå och häng er, ni kapitalismens frivilliga eldsläckningskår!" om de inkallade husarerna. Strejken i Svedala vanns omsider av arbetarna.²⁷

Åke Ws fortsatta utbildning till apotekare

I Lund stannade Åke och arbetade vintern 1898/99. Den 9 mars 1899 kunde innehavaren av Hjorten, apotekare John Lindgren, ge honom ett intyg på att han var lämplig att "som medhjelpare på apotek tjänstgöra." I slutet av maj samma år hade han avlagt "farmacie studiosus-examen" tillsammans med en annan man och en kvinna.²⁸

Enligt en historik om Farmaceutiska Institutet i Stockholm²⁹ behövdes år 1900 ett halvårs utbildning till farmacie kandidatexamen (tidigare farmacie studiosus). Innan dess kunde man få denna examen när man hade betyg från minst två års tjänstgöring på apotek, vilket tydligen var så som Åke W fick sin examen, precis innan utbildningsgången förändrades. Efter denna basexamen behövdes ytterligare minst ett års tjänstgöring på apotek för att man skulle kunna antas till apotekarutbildning vid Farmaceutiska Institutet i Stockholm.

Genom en svit vykort från en brevvän i Schweiz kan vi följa hur Åke Wikander från år 1900 arbetade på apotek runt om i Sverige;

²⁷ Kronprinsens beridna husarer ryckte in med dragna sablar, blodet flöt över kullerstenarna. Våldsamma kravaller utbröt hela vägen från Stationen till AF, rutor krossades. Ur anarchyisorder.wordpress.com 2018

²⁸ Sydsvenska Dagbladet Snällposten tisd 30 maj 1899.

²⁹ Stig Ekström & Bengt Danielsson, Farmaceutiska institutet ... Uppsala universitet 1987.

anställningar som alltså var knutna till hans önskan att senare bli apotekare. Till en början höll han sig i sina hemtrakter, i Skåne och på västkusten.

År 1900 fanns han på apoteket Lejonet i Landskrona; han var i Fjällbacka över den sommaren. På hösten 1900 fanns han på apoteket Fläkta Örn i Malmö och under våren 1901 var han ännu kvar en tid på Fläkta Örn. Sedan fanns han en kort tid igen på apoteket Hjorten i Lund, åtminstone september månad ut. I Lund bodde han kanske hos sin mor Cecilia Wikander? Senare det året fanns han emellertid som boende på Vestmannagatan 21 i Stockholm där också modern Cecilia då fanns. Flyttade hon till Stockholm? Varför?

Nu sökte sig Åke till arbetsplatser utanför Skåne. Från november 1901 var han på apoteket Lejonet i Lidköping. Under våren 1902 var han fortfarande på apoteket Lejonet men på sommaren fanns han igen på apoteket i Fjällbacka. Han längtade förmodligen till västkusten där han bott som barn. Där stannade han året ut enligt vykortet, utom några månader under hösten 1902 då han igen var på Lejonet i Lidköping.

Den 26 december år 1902 höll Åke Wikander ett tal vid invigningen av Folkets Hus i Fjällbacka. Åkes ideologiskt-politiska ställningstagande visade sig dessutom genom att han satsade pengar under kommande år i Byggnadsföreningen Folkets Hus i Fjällbacka.³⁰

Åke hade också en personlig anknytning till Fjällbacka där han stannade över jul och nyåret in på år 1903. Det året förlovade han sig nämligen med Gerda Holmberg. Hösten 1903 bodde han åter i Stockholm, på Vestmannagatan 21, på samma adress som sin mor Cecilia. Hon hade alltså lämnat sin sybehörsaffär och staden Lund för gott?

För att antas till apotekarutbildningen i Stockholm skulle man lämna in ansökan under sommaren. Antagningarna gjordes bara vartannat år. Hösten 1903 den 15 september började Åke sin utbildning vid Farmaceutiska Institute, beläget i hörnet Upplandsgatan/Wallingatan 26 i Stockholm, inte långt från Vestmannagatan! Under sin tvååriga utbildning där bodde Åke tillsammans med sin mor Cecilia på Vestmannagatan. Åke Wikander var under en tid ordförande i Farmaceutiska institutets studentkår. ³¹Den hade bildats 1896 som Farmaceutiska institutets elevförbund och fungerade de första åren som en diskussionsklubb.³² I apotekareexamen ingick vid den här tiden att själv insamla minst 300 växter till ett herbarium. De skulle torkas, monterats och beskrivas!

³⁰ Låda 8 brev 1924 om hans andelar i denna förening, som hade blivit flera med åren.

³¹ Svenska Dagbladet 24 okt 1949, nekrolog över Åke Wikander.

³² Ekström-Danielsson 1987 Bilaga 4. Där finns en bild från några ur apotekarkursen 1903-05 men Åke syns inte på bilden från en laboration eller dylikt.

Från hösten 1905 bodde Cecilia ensam kvar på Vestmannagatan. Det var året Åke Wikander som nyexaminerad gifte sig med Gerda Holmberg.

Varför hade Åkes mor Cecilia flyttat till Stockholm istället för att stanna kvar i sin egen födelsestad? När avvecklade hon sin sybehörsaffär? Troligen flyttade Cecilia till Stockholm för att bo tillsammans med Åke, den son som hon försummat under hans tidigare uppväxt. Kanske ville hon nu kompensera det? Sigge bodde också i Stockholm. Ingen av hennes fyra söner var kvar i Lund. Hennes bror bodde i Gårdstånga där han dog 1904. Cecilia avled den 27 maj 1918 "lugnt och stilla i sitt hem i en ålder av 74 1/2 år.³³ Hon sörjdes av fyra söner med fruar, dvs av Einar och Lucia, Sigge och Greta, Åke och Gerda samt Ragnar och Mary och jordfästes i Oscars kyrka i Stockholm den 30 maj 1918.

Giftermål samt ett ambulerande familjeliv

Våren 1905, 30 år gammal, tog Åke sin eftertraktade examen och kunde bilda familj. Han gifte sig med den jämngamla Gerda Eugenia Teresia född Holmberg (4/11 1875-10/7 1953). Gerda kom alltså från Fjällbacka, släkten Holmberg kom från Dyngön strax utanför. Hennes föräldrar hade dött tidigt. Fadern var kaptén Olof Holmberg (1845-1887), enligt familjemyten hade han smugglat vapen under amerikanska inbördeskriget men det var han alltför ung för. Hans far (Gerdas farfar) var lotsen Johannes Holmberg (1811-) g m Justina Christiansdotter Bruse/Bruce (1818-) Dyngön. Gerdas mor hette Johanna f Olsson (1845-1881). Gerda blev tidigt föräldralös, liksom sin syskon Annie och A Conrad W (20/4 1877-17/7 1922). År 1899 fanns brodern ännu i Sverige, i Stockholm men emigrerade sedan till USA. Där försvann han, hördes aldrig mer av.

1903 hade fästmön Gerda Holmberg varit lärare vid Göteborgs handelsskola ³⁴(det finns ett fotografi av henne tillsammans med en manlig kollega i skolmiljö). Gerda och hennes syster bodde under några uppväxtår hos sin förmyndare J A Sellström med hustru i deras hus i Majorna i Göteborg, alltså inte långt ifrån där Åke hade bott som barn.

Åke hade praktiserat och arbetat på olika apotek fram till de två sista studieåren. Men en ambulerande tillvaro tog inte slut i och med att han blev apotekare och gifte sig. Han fick fortsätta att flytta runt till apotek där han kunde få anställning, nu också med sin familj. Han arbetade på apotek bl a i Norrtälje 1907-10 (där föddes sonen Stig 1908-1983) och dottern Astrid (1909-1911); i Karlskoga 1910-16 där dottern

³³ Dagens Nyheter 28 maj 1918, samma annons i Lunds Dagblad 30 maj 1918.

³⁴ Innehavare var Carl O Lindeberg

Ulla Marianne föddes (1912-1985). Familjen bodde i Gävle 1916-18, Åke arbetade på Kronan där.

År 1918 dog Åkes mor Cecilia Wikander, då 73 år gammal.. Det finns en nekrolog i Göteborgs Aftonblad den 30 maj 1918. SKA KOLLAS!

Åke Wikander hade sedan anställning vid apoteket Hägern i Uppsala mellan 1918 och 1927, dit han antagligen sökt sig för barnens utbildnings skull. Stig, hans son, berättade att när han som 10-åring kom till sin nya skola i Uppsala frågade kamrater varifrån han kom. När han svarade Gävle, sa någon "Svär du också - nu ska du få stryk!" Sen fick han det.

Till Uppsala (apoteket Hägern låg på Skolgatan) kom familjen alltså 1918. Den bodde först på Kyrkogårdsgatan 5 och senare på Järnbrogatan 1 A. Kanske bodde den en tid på Skolgatan 15, snett emot det högre allmänna läroverket? År 1921 installerades Rikstelefon på Järnbrogatan, det har dottern Ulla nämnt i en kort sammanställning om sina bostäder. Det var en händelse värd att notera.

Järnbrogatan 1 är ännu 2018 ett vackert, antagligen kring 1900 byggt hus, som senare (kanske även tidigare?) ägdes av universitetet. Pampiga lägenheter. Jag besökte en av dem med sex rum högst upp med utsikt över de mindre husen i närheten och bakom dem över slätten. År 1996 erbjöds jag (UW) att hyra våningen om jag antog professuren i ekonomisk historia i Uppsala. Men jag föredrog en professur i Stockholm. Min far Stig berättade att under första världskriget hamstrade hans mamma Gerda knäckebröd som låg i stora paket i den s k serveringsgången mellan köket och matrummet. Det gick mask i det hårda brödet. De gula tjocka maskarna måste skakas ur. Sedan åt de brödet. Inget fick slängas.

1919-20 studerade Åke kemi vid Uppsala universitet! Helt säkert vid sidan om sitt dagliga arbete. Kemi är ju en viktig del av apotekareyrket.

Eget apotek i Hunnebostrand, sedan i Södertälje

1927 fick Åke Wikander det statliga personliga privilegiet på apoteket Tärnan i Hunnebostrand, hans första egna apotek. Han tog hustrun och dottern med sig till västkusten. Där hade ju Åke tillbringat tid som ung och där hade hustrun Gerda växt upp; där fanns hennes syster Annie med två söner. Dottern Ulla hade just tagit realexamen vid Skrapan i Uppsala. Hon fick hjälpa till på apoteket i några år tills hon ansågs stor nog att börja vidareutbilda sig inom sömnad. Sonen Stig, som just avlagt studentexamen, stannade i Uppsala för att studera vid universitetet.

År 1933 fick Åke W "transport" till ett nytt eget apoteket, S:t Ragnhild i Södertälje. Det var säkert ett avancemang, och något han ansökt om att få. Det fanns ett statligt överinseende över vem som fick privilegium att ta hand om ett apotek. Vid den här tiden ändrades något i reglerna omkring apotekens innehavare. Det blev lättare att få ett privilegium, när sådana inte längre kunde gå i arv som förr (så ungefär har jag uppfattat reformen). Redan som ung hade Åke W däremot önskat ett statligt monopol över hela apoteksväsendet, vilket han hovsamt framfört i en artikel, när ett sådan systemskifte hade diskuterats i Norge. (se bibliografin i slutet av denna berättelse). Men det gamla systemet med privilegier var ännu kvar om än något förändrat; de stora apoteken kunde fortfarande tjäna mer än de små, men skillnaderna var inte så stora som tidigare. Apoteken var kontrollerade. Statliga inspektioner gjordes.

Om tiden i Södertälje. Sonen Stigs förlovning med Gunnel Heikel (troligen 1936) firades där. Närvarande var också Gunnels moster Filippas man Rudolf Bothén. Det finns bilder från tillfället. Vid den här tiden hade Åkes amerikabor varit på besök i Sverige med sina två barn, och besökt Södertälje, det berättade Gunnel. Det sägs att jag drogs i barnvagn längs med Södertälje kanal när jag var spädbarn (född 18 nov 1940).

Ernst Fischer (1890-1980), konsthistoriker och museiman, åren 1923-55 intendent för Malmö Museum, var far till min mors goda vän Lotte (Fischer)-Ehrenstråle. Från henne har vidarebefordrats en historia om Åke Wikander till mig.

I Södertälje höll Åke föreläsningar på ABF, d v s Arbetarnas Bildningsförbund. Han var hela livet engagerad i föreläsningar och utbildning av arbetarklassen. Att han stödde ABF tyckte inte överläkaren på Södertälje Sjukhus om. Åke ska ha fått ett ultimatum; antingen skulle han upphöra med sina föreläsningar på ABF eller så skulle sjukhuset beställa alla sina mediciner från ett apotek inne i Stockholm. Överläkaren ansåg det anstötligt att farfar offentligt stödde socialdemokratin genom att tala på ABF. Vid denna tid vara apoteken fria företag under sitt statliga privilegium. Varje apotek var en självständig ekonomisk enhet, kunde gå med vinst, anställde och avlönade sin egen personal. Om sjukhuset inte beställde sina mediciner genom S:t Ragnhild, Åke Ws apotek skulle det betyda ett avsevärt ekonomiskt avbräck. Det var ekonomisk utpressning. Hur det gick med överläkarens hot vet jag inte men Åke fortsatte hålla föreläsningar vid ABF, enligt Ernst Fischer.

Pensionär i Ålsten, Bromma

Vid sin pensionering - några år efter 1940? - köpte Åke Wikander en villa med trädgård i Ålsten, Alviksvägen 222. Han hade inte blivit fattig under sina år i Södertälje. (Han lär under många år också ekonomiskt ha stött sonen Stig, som länge studerade, också i Paris och senare var oavlönad eller dåligt avlönad docent i Lund) Han ville komma närmare storstadens utbud av museer och teatrar. En blå spårvagn gick direkt från Ålsten till Tegelbacken. Från Södertälje hade man fått ta tåget. Åke bodde kvar i villan till sin död tillsammans med sin hustru Gerda, som satt i rullstol och sköttes hemma. Det var Åke som stod för hushållet. Han gick ofta och handlade. Det fanns också annan hjälp i hushållet, men ingen fast anställd. Dottern Ulla Marianne bodde i Stockholm och av henne väntade hennes mor Gerda mycken hjälp, trots att Ulla Marianne var yrkesarbetande på heltid.

Själv bodde jag som barn i Lund, på Laurentiigatan 2 med mina föräldrar och en syster Marita (f 1943) senare en till, Ingela (f 1947). Emellanåt bodde jag kortare tider med min faster och farföräldrarna i den s k Ålstensvillan. I den stora trädgården växte äppleträd och hallonbuskar. En s k landgång ledde upp till verandan, så att farmor Gerda i sin rullstol skulle kunna ta sig upp eller ner; eller rullas upp eller ner. Jag såg henne aldrig utomhus. Hon hade ett rum innanför köket på nedre botten, en s k jungfrukammare. På dagarna rullade hon omkring i köket och de två stora rummen på bottenvåningen. Farfar hade sitt sovrum en trappa upp, där även faster Ulla hade ett rum. Hon bodde också inne i Stockholm, på Gärdet och senare nära Tegnérslunden.

Jag tyckte om min farfar Åke, som alltid hade tid att prata. Han var klädd i mörk kostym med ränder och väst, med en guldklocka i guldkedja nerstoppad i västfickan. Hans nattygsbord var fullt av flaskor, tuber och burkar. Dem fick jag inte röra. Absolut förbjudet. Farfar gick utåt med fötterna, nästan som Charlie Chaplin - jag gillade det. När vi spårvagnen in till Stockholm eller tillbaka brukade han vika biljetten till en smal remsa som han stack in under sina guldringar, sin apotekarring och sin vigselring på vänster hand. Det tyckte jag var förståndigt. Då kunde han inte tappa den. En konduktör på spårvagnen ville ibland kontrollera biljetten.

Varför jag bodde hos farfar och farmor i oktober 1946 vet jag inte. Jag skulle snart fylla 6 år. Min mamma var ofta sjuk. Hon hade migrän, och hade gärna bara ett barn hemma. En dag tog farfar mig i handen och sa - idag ska vi göra en promenad. Först gick vi till spårvagnshållplatsen i Ålsten uppför en liten backe, så till höger längs flera villor, alltmedan farfar berättade att en betydelsefull person hade

dött. Han hette Per Albin, Per Albin Hansson. Farfar var ledsen för det. Vi gick ut på en av perrongerna och farfar pekade. - Just här föll han omkull. Där fanns inget att se. Inga blommor. Det var en vanlig perrong med grus. - Han segnade ner och det var tidig morgon, sa farfar. Per Albin hade kommit från stan med spårvagnens första morgontur. Han ramlade omkull just när han stigit av vagnen. Hans vän brevbäraren kom förbi på sin morgonrunda och rusade fram, lutade sig över sin vän Per Albin och lyssnade på hans hjärta. Det hade stannat. Sa farfar. När han berättade att brevbäraren hade varit hans goda vän, förstod jag att Per Albin måste varit en viktig person. Brevbäraren hade uniform och en mössa med skärm med märke på. Brevbärarens vän Per Albin Hansson var död.

Vi gick vidare, längs en räcka av hus som stod bredvid varandra, i en zigzagrad som om de höll i varandra. Så tätt. Vi gick tysta tills farfar stannade framför ett av husen och sa: - Här bodde Per Albin. Det var sorgligt. Det såg tomt ut. Gardinerna var fördragna. Det var tyst. Sen gick vi långsamt hemåt längs Alviksvägen. Hand i hand. Farfar var ledsen och jag var också ledsen.

Avliden - begravningsplatsen okänd

Enligt nekrologen i *Svenska Dagbladet* var Åke W en tid ordförande i Östgötakretsen av Sveriges farmaceutiska förbund, samt senare ordförande i samma förbunds Uppsalakrets. Han hade varit vice ordförande i Västra Sveriges krets av Sveriges apotekarförbund och verksam i Apotekarsocieteten.

Åke Wikander kremerades i Norra Krematoriet torsdagen den 27 oktober 1949 kl 11. Jag var då snart nio år gammal men fick inte ens veta att min älskade farfar inte längre fanns. Det fick jag aldrig veta. Det var något som aldrig nämdes. Det hade varit en a-religiös begravning, enligt farfars vilja. Sonen Stig talade. För Apotekarsocieteten talade apotekare Hugo Ekelund (f 1889; han hade privilegium på Nordstjärnan i Sthlm sedan år 1940). För vännerna talade Axel Wigforss, för vänner och skolkamrater Olof Bosson. Förutom kransar från familjen och Apotekarsocieteten fanns kransar från Södertälje Orkesterförening och från Stockholms lokalförening av Riksförbundet för svenskhetens bevarande i utlandet. Åke Wikander var hela sitt liv socialdemokrat, huruvida han var medlem i partiet eller inte vet jag inte. Han var ateist.

EXKURS 1 om Fjällbackasläkten.

Gerdas Holmbergs far var Konrad Olof Holmberg (1845-87) Han blev bara 42 år. (Kapten på segelfartyget Gladan enligt familjens hågkomst). Han var gift med Johanna Albertina (1845-1881) Hon dog när hon var 36 år (ev var hennes far Adolf Olsson) dvs Gerda Holmberg blev tidigt

föräldralös och växte upp hos släktingar. En kusin till henne hette Karl Bruce. Hennes syskon var Annie (1876 -) och Konrad. Annie gifte sig med Alf Zachau och fick sönerna Olle och Rolf födda ca 1900. UW tror att det sades att Alf Zachau också reste till USA och sedan inte hördes av. Annie fick ensam uppfostra sina söner. När familjens hus vid hamnen i Fjällbacka brann ner på 1920-talet fick Annie alla försäkringspengarna för hon var så fattig. Huset byggdes aldrig upp igen. Så sades det hemma hos Stig och Gunnel Wikander, min föräldrar.

EXKURS 2

Om Gumme Olsson Wikanders bror, dennes släkt m m. Brodern hette Per Olsson (1811-1858) och tog också han och sedermera hans barn efternamnet Wikander. De två bröderna samt den blivande riksdagsmannen för bondeståndet Sven Rosenberg (1811, Mörrums sn - 1895), samt två andra män, grundade år 1838 Sveriges Allmänna folkskollärareförening (SAF) redan år 1838 i Vekerums by, Mörrums socken, nära Karlskrona.³⁵ (Alltså innan folkskolan blivit obligatoriskt 1842 i Sverige. De lär senare själva har rest en sten över detta, som finns kvar än idag.). Per Olsson Wikander hade en son Karl Gustaf, som alltså var kusin till Åke Wikanders far Gustaf Oskar Wikander (1847-1877).

Kusinen Karl Gustaf Wikander (1852-1911) blev folkskolelärare liksom sin far och dennes bror Gumme. Han var gift med Ellen Hansson/Hansdotter (1849-1902), eller sambo med henne. De var tydligen tidigt ickereligiösa? [UW vet inte längre varifrån uppgiften kommer att de levde tillsammans utan att vara gifta men har sett den.] Karl Gustafs syster var Emelie Ottolina Wikander (1855-1895) gift med Karl Martin Rosenberg³⁶, bokhandlare och skriftställare (1843-1915, son till Sven Rosenberg, som var gift med en av Gumme Olsson Wikander systrar!?). De hade tre söner. Karl Martin Rosenberg är känd av många släktforskare för sitt stora verk *Geografiskt-statistiskt handlexikon öfver Sverige* som publicerades i flera tjocka band på 1880-talet.

Karl Gustaf Wikander var far till fem döttrar som alla avlade studentexamen. Fin bild finns från ca 1909 med Karl Gustaf omgiven av fem studenskor, sina döttrar.

³⁵ Svensk Lärartidning, Årg 57 Nr 27 1938, kan man läsa om detta grundande. Se också andra nummer av denna tidning Nr 37 1928, Nr 10+11 1929, Nr 15 1933.

³⁶ Den kände Carl Martin Rosenberg förekom som ung på ett fotografi i Cecilia Wikanders efterlämnade album, nu lämnat till Genealogiska föreningen för att ingå i den digitaliserade porträttsamlingen där.

Den äldsta av dem var Siri Wikander-Brunander (1876-1947), student 1894. Hon gick igenom ett folkskolelärareseminarium, arbetade som lärare i fem år, sedan bytte hon inriktning, började och avslutade medicinstudier och blev praktiserande läkare i Göteborg från 1911. Hon gifte sig år 1912 med läroverksadjunkt Herman Brunander (som dog 1931). Siri var också journalist i bl a *Morgontidningen*. Hon stod Torgny Segerstedt nära, sägs t o m ha varit hans "spökskrivare" och skrev sexualupplysande böcker på 1930-talet.

Kerstin Wikander (8/8 1883- 23/3 1958 i Bordighera, Imperia, Italien) blev folkskolelärarinna. Fil mag år 1914. Från 1917 var hon ämneslärare vid Göteborgs högre folkskola för handelsundervisning för flickor. Hon var lärare i kristendom, modersmål, historia. Hon tycks ha förblivit ogift.

Den tredje dottern var Ruth Wikander (14/1 1888-10/10 1977). Hon blev fil dr i litteraturhistoria i Uppsala 1924 på språk och stil i tidskriften *Argus*. Hon var en av de tidigaste kvinnorna som doktorerade i litteraturhistoria (som ämnet hette då). Tredje opponent på hennes disputation den 14 maj 1924, var Karin Boye, som Rut kände något från tidigare. Hon hade varit Karin Boyes lärare på ett seminarium. Boye var betydligt yngre. Rut Wikander invaldes i föreningen Nya Idun samma år. Där fanns då i ledningen bl a inom kvinnorörelsen kända personer som Karolina Widerström och Beth Hennings. Åren 1930-41 var Rut W vice rektor vid Ahlströmska skolan i Stockholm. 1974 blev hon jubeldoktor i Uppsala då 86 år gammal.

Den fjärde dottern var gymnastikdirektören Freja Wikander (1885-1918), g m Johan William Fex (1887-1974). De hade barnet Anders Hon dog tidigt, 33 år gammal.

Dottern Idun Wikander (1889-1914) blev 25 år gammal. Det ska finnas mer i Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg om dessa Wikander-döttrar.

Om Åke Wikander finns deponerat i Apotekarsocietetens arkiv: fotografier av familj, kollegor och vänner samt ett tal hållet år 1902 (1 maj?)

Följande är publicerat av Åke Wikander, i kronologisk ordning.

- "Karlskrona föreläsningförening" i *Tidskrift för svenska fortbildningsarbetet* (Norstedts förlag, utkom 1912-1923) 1913 s 272 (bara en sida?)
- "Systemstriden i Norge" (debattinlägg om ett eventuellt förstatligande av apoteken i Norge). 5 s finns digitalt. Ur *Farmaceutisk revy* 1913
- "Huru långt kunna och bära de olika farmakopéerna göras internationella?": ÅW jämför i artikeln farmakopéer fr Tyskland, Belgien, Schweiz, Holland, Ryssland, Danmark, England Ungern, Österrike Norge och Nordamerika. Han gör det inte

systematiskt men väljer ut exempel på receptrekommendationer som skilde sig kraftigt åt mellan olika länder. Han vill helst se en "Farmacopoea universalis" men hoppas "att jag med ovanstående visat att en hel del kan och bör göras i riktning mot farmakopéerans internationalisering." Det var hans slutord, undertecknat "Stockholm den 22 augusti 1913. (särtryck [KB men från vad] 7s)

- Den nya läroplanen vid New York College of Pharmacy"³⁷ Stockholm 1913 digitaliserad? KBs signum 78 D a Br
- "Biblioteksverksamhetens i Karlskoga socken" i *Biblioteksbladet* 1916 (1:5) s 218 (bara en sida?)
- "Apotekskommitténs betänkande och förslag för apoteksväsendets i riket ordnande vid 1920 års utgång: kommentar och kritisk belysning av dess huvudpunkter. Ur *Farmaceutisk revy* 1920 Nr 14-15.
- *Kort latinsk formlära och receptlatin för medicinare och farmaceuter*. 15s tryckt i Södertälje 1934 på Wikander & Sjöstedts Boktryckeri.
- "Om Gumme Olsson Wikander (25/8 1816-10/6 1887), minnesanteckningar gjorda av hans barnbarn Åke Wikander (1875-1949) son till Gustaf Oscar Wikander (1847-1877)." Publicerad i *Gamla Majpojkers förbunds skriftserie* 1938.

Av intresse kan också vara
Rudberg, Inger, *De levde på Fjällbacka strand*.

---

³⁷ School of Pharmacy and Pharmaceuticla Sciences at the State University of New York in Buffalo, grundad 1886. Eller kanske Albany College of Pharmacy, NY, grundad 1881.